

Віталій Васильович Максимчук

Футбольні інновації в дзеркалі слов'янської неографії 2014-2024 років

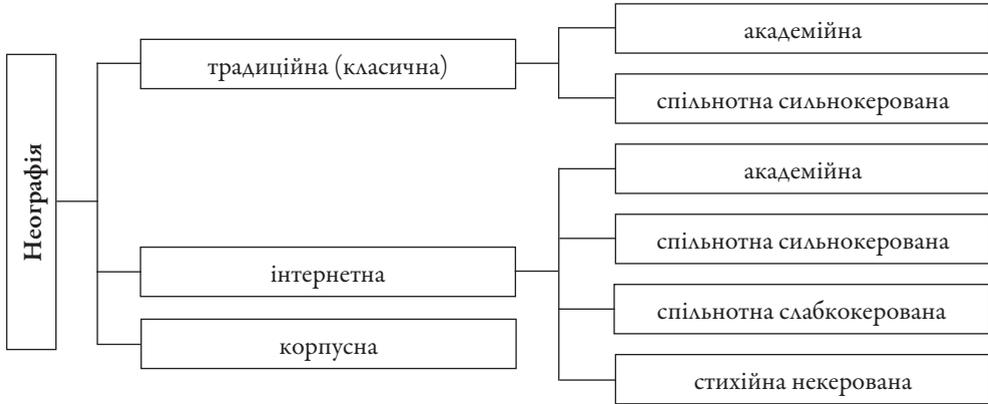
1. Сучасна слов'янська неографія: вступні зауваги

Неологічна лексикографія, або неографія, зародилась як лінгвістична галузь наприкінці ХХ ст., хоча перші спроби словникового опису нової лексики сягають ранішого періоду. Визначення терміна 'неографія' і досі не подають авторитетні словники слов'янських мов, напр., 20-томний *Словник української мови* (СУМ), *Wielki słownik języka polskiego* (WSJP). У *Novém encyklopedickém slovníku češtiny* Ольга Мартінцова трактує неографію як лінгвістичний напрям, що вивчає практику й теорію укладання словників неологізмів, зокрема йдеться про внесення неологізмів до наявних загальних тлумачних словників і створення спеціальних словників нових слів (Martincová 2017). Безсумнівно, що у ХХІ ст. можна говорити про повноцінну "неологічну лексикографію" (Guerra 2016: 548), або неографію як самостійний розділ лексикографії, який описує нове в мові (Карпіловська 2020: 107), чи "галузь мовознавства зі своєю історією, власним науковим апаратом і перспективами розвитку" (Пахомова 2023: 141).

Сучасна неографія зосереджується не лише на електронному зберіганні матеріалу й укладанні друкованих словників неологізмів, але й на розробленні неологічних баз даних, які містять докладну інформацію про нові лексеми та забезпечують швидкий і зручний доступ до неї через вебінтерфейс (Martincová 2017). Звідси випливає, що на перетині інтернет-лінгвістики й неографії зароджується нова галузь – інтернетна неографія, що вивчає теорію і практику укладання мережових словників неологізмів та створення баз даних нових слів; а на перетині корпусної лінгвістики й неографії – корпусна неографія, що охоплює теорію та практику укладання корпусних неологічних словників, а також створення фрагментних текстових корпусів, які містять контексти з неологізмами.

Зважаючи на те, що розвиток інтернету дав можливість пересічним користувачам як долучатися до великих неографійних проєктів, так і створювати власні словники неологізмів на спеціальних платформах, напр., *Lexonomy*, варто говорити про народну (спільнотну) інтернетну неографію. Звісно, що вона позбавлена науково-теоретичного підґрунтя, адже народні словникарі, не маючи філологічної освіти й фахової лексикографійної підготовки, "спираються на власний мовний досвід та намагаються зімітувати досвід професійних лексикографів" (Брага 2024: 90-91). Кая Долар трактує спільнотну лексикографію як "словниковий жанр, що об'єднує дописи спільноти та створює через інтернет віртуальний простір, де користувачі підтримують одне одного та співпрацюють у процесі написання" (Dolar 2018: 34).

РИСУНОК 1
Структура сучасної неографії

На нашу думку, упродовж останнього десятиріччя варто говорити про традиційну (класичну), інтернетну й корпусну неографію (див. **РИС. 1**).

Традиційна (класична) неографія – це теорія і практика укладання паперових словників і їхніх комп’ютерних варіантів. Якщо таку діяльність виконують професійні дослідники, що працюють у наукових та освітніх закладах, то йдеться про академічну неографію¹; якщо до роботи залучені молоді науковці, аспіранти, студенти, які допомагають професійним дослідникам укладати словники, то говоримо про спільнотну сильнокеровану неографію. У таких лексикографічних працях яскраво виражена концепція певної наукової школи, а непрофесійні дослідники зазвичай добирають матеріал і виконують технічну роботу.

Інтернетна неографія як теорія і практика укладання мережевих словників і баз даних неологізмів також буває кількох типів:

- а) АКАДЕМІЙНА – мережевий словник неологізмів і/або базу даних створюють фахові лексикографи;
- б) СПІЛЬНОТНА СИЛЬНОКЕРОВАНА – словникову статтю, яку створив на відповідній платформі звичайний користувач, перевіряє фаховий лексикограф (ко-

¹ На думку Лілії Дідун і Зінаїди Козиревої, словник *Нові слова і значення* (Київ, 2008) мав “започаткувати академічну неографію, створити підґрунтя для комплексного неологічного словника” (Дідун *та ін.* 2021: 57). Однак ми тлумачимо це поняття ширше й академічними вважаємо неографічні праці, які уклали професійні філологи, а не лише науковці з Академії наук (див. нижче аналіз словників Анатолія Нелюби, Євгена Редька, Лариси Шевченко, Дмитра Сизонова).

манда лексикографів), уточнюючи формальні й змістові параметри, після чого публікує її на вебресурсі або відхиляє. Цей тип поєднує спільнотну й академічну неографію. Однак долучення пересічних мовців пришвидшує укладання словника й розширює його джерельну базу. За таким принципом зараз працює більшість інтернетних словників неологізмів, розміщених на платформах університетів чи наукових установ (див., напр., RNНJ-2016; SNP-2021);

- в) СПІЛЬНОТНА СЛАБКОКЕРОВАНА – словникову статтю, яку створив пересічний користувач, адміністратор ресурсу перевіряє на дотримання формальних показників, етичних норм тощо, однак не вноситьсутніх виправлень у зміст через власну лексикографічну некомпетентність, напр., *Мислово* (МС-2012) (див. також: Левченко 2017: 121; Dolar 2018: 36-37; Kłosińska 2024: 49; Максимчук 2025: 85);
- г) СТИХІЙНА НЕКЕРОВАНА – будь-який пересічний мовець, зареєструвавшись на вебресурсі, створює словникову статтю, яка без жодної перевірки потрапляє до словника. Наприклад, таку можливість надає мережева система з відкритим кодом *Lexonomy* <<https://www.lexonomy.eu>>, де будь-який користувач, авторизувавшись, може укласти й опублікувати власний словник будь-якою мовою. До стихійної некерованої неографії також уналежнюємо словнички неологізмів, які пересічні мовці публікують у медіа, соціальних мережах, блогах тощо (Брага 2024: 97-98).

Не можемо стверджувати, що традиційна й інтернетна неографія функціують окремо одна від одної, адже мережевий ресурс може стати базою для паперового словника і навпаки. Приміром, Мартін Кавка, засновник інтернетного словника чеської мови *Čeština 2.0* (Čes-2009), відібрав із нього понад 3000 реєстрових одиниць й опублікував їх у паперовому форматі (Кавка *та ін.* 2018), натомість паперові видання лягли в основу неологічних баз даних польської та чеської мов (див. нижче).

Слов'янська неографія неодноразово була об'єктом різнобічного наукового аналізу. Найґрунтовнішим дослідженням уважаємо колективну монографію *Neologizmy a neologizácia v lingvistickej reflexii*, у якій описано неографію і неологію слов'янських мов, а також французької, німецької, англійської та іспанської (Ološtiak 2023). Окрім того, Світлана Пахомова проаналізувала сучасну українську неографію загалом й індивідуально-авторську зокрема (Пахомова 2023), а Наталія Гаврилюк коротко схарактеризувала мережеві словники неологічної лексики, звернувши увагу на українсько- та польськомовні видання (Гаврилюк 2024) тощо.

Незважаючи на потужні наукові розвідки в царині слов'янської неографії, дослідники оминають увагою репрезентацію футбольних неологізмів у словниках останнього десятиріччя². Вивчення цього питання дасть змогу простежити, яке місце посідають футбольні інновації в неографічних працях, адже популярність футболу як виду спор-

² Про репрезентацію футбольних неологізмів у словниках романо-германських мов (іспанської, італійської, англійської та німецької) див. у (Максимчук 2025).

ту зростає, регулярні змагання на рівні команд і національних збірних приковують увагу мільйонів уболівальників і медійників, які творять футбольну мову сучасності.

У цій статті проаналізуємо, як у слов'янській неографії останнього десятиріччя (2014-2024 рр.) віддзеркалено футбольні неологізми – нові слова, що безпосередньо стосуються футболу; осмислимо тенденції їхнього словникового опису.

Матеріалом дослідження слугували паперові й інтернетні словники неологізмів, а також неологічні бази даних п'ятох слов'янських мов. Мови було обрано за кількома критеріями: а) більша кількість мовців у порівнянні з іншими мовами своєї підгрупи відповідно до генеалогічної класифікації; б) тривала неографійна традиція; в) наявність словників неологізмів упродовж останнього десятиріччя. Отже, до вибірки потрапили східнослов'янські (українська), західнослов'янські (польська, чеська) й південнослов'янські (сербська, хорватська) мови. До аналізу залучено паперові й інтернетні словники неологізмів (іноді – лексикографічні праці, що містили інновації), опубліковані впродовж 2014-2024 рр. Однак інтернетні словники могли бути й створені раніше, але вони повинні бути оновлювані протягом аналізованого хронологічного відтинку (не обов'язково всіх десяти років). Зазначимо, що до уваги взято футбольні неологізми будь-якого часового періоду, зафіксовані в цих словниках чи базах даних.

2. Українська неографія

Українську неографію 2014-2024 рр. репрезентують інтернетні й паперові словники неологізмів, укладені як у руслі академічної, так і спільнотної неографії. Окремі з них віддзеркалюють тяглість традицій щодо фіксації футбольних інновацій (див. Максимчук 2015).

Інтернетний словник *Мислово* <<https://myslovo.com>>, який належить до слабкокеруваної спільнотної лексикографії, створений 2012 р., щоб фіксувати неологізми, сленг та інші прояви сучасної української мови. “Слова та визначення до них надсилають звичайні користувачі”, однак редакція має право корегувати або видаляти дописи в “будь-який момент на власний розсуд”. Мовці можуть додавати будь-які лексичні одиниці, “вигадування нових слів вітається”, а редакція намагається “не втручатися у творчий процес мовотвору” (МС-2012).

Словник містить як сленгову, так і неологічну лексику загальною кількістю понад 5800 одиниць. З-поміж них засвідчено 3 футбольні інновації, які уналежнюємо до вболівальницького жаргону, як-от: *ногом'яч* ‘так адепти питомої української мови називають футбол’, *об'єбол* ‘від ОБ'Єднаний футБОЛ – об'єднаний російсько-український чемпіонат з футболу, рожева нездійснена мрія російських політиків путена’, *ЮрПалич* ‘Юрій Павлович Сьомін – колишній тренер київського Динамо та декількох російських клубів’ (МС-2012).

Як бачимо, тлумачення неологізмів не відповідає лексикографічним принципам і містить елементи суб'єктивної оцінки, а ілюстративний матеріал, поданий у слов-

нику, – це самостійно створені речення зі значною кількістю нецензурної лексики, які не засвідчують побутування реєстрових одиниць у футбольному дискурсі. Хоча реальні приклади справді наявні (1а–в):

- (1) а) *Росіяни не можуть повірити, скільки часу Газзаєв отримував гроші на “Об’єбол” після агресії Росії проти України* (football24.ua, 06.10.2015);
- б) *Нація, яка систематизувала правила гри у **ногом’яч**, остаточно повірила у власну винятковість та стала чекати старт чергового форуму* (bfootball.com.ua, 12.07.2021);
- в) *ЮрПалич досі не визначився, чи включати Артема Мілевського в заявку на гру з “Рубіном”* (football24.ua, 02.08.2011).

У контексті української академічної неографії заслуговує уваги словник *Лексико-словотвірні інновації. 2012-2013* Анатолія Нелюби і Євгена Редька, виданий у Харкові 2014 р. (ЛСІ-2014). Ця праця продовжила раніше започатковану серію щодо фіксації неологізмів, які з’явилися в різних стилях і жанрах української мови (див. Максимчук 2015). Традиційно, укладаючи словник, “автори не обмежувалися тематикою, джерелами, сферами спілкування та рівнями національної мови загалом” (ЛСІ-2014: 3). Джерелами фактичного матеріалу, з-поміж іншого, були трансляції футбольних матчів на телеканалах *Перший національний* і 2+2, газета *Український футбол*, що дало змогу зафіксувати порівняно з попередніми випусками серії значну кількість футбольних інновацій.

У словник потрапили семантично місткі неологізми різних частиномовних класів, утворені від прізвищ футболістів: Аїлтона – *аїлтоноподібний* (ЛСІ-2014: 9), Брауна Ідеє – *безІДЕЙний* (ЛСІ-2014: 20), Чако Торреса – *безторресівський* (ЛСІ-2014: 21), Тьяго Мотти – *заМОТТАний* (ЛСІ-2014: 58), Карлеса Пуйоля – *запуйолити* (ЛСІ-2014: 59), Олександра Кержакова – *кержакнути* (ЛСІ-2014: 69), Домініка Адії – *нАдійя* (ЛСІ-2014: 95); тренерів: Андрія Баля – *заБАЛЬзований* (ЛСІ-2014: 56-57), Олега Блохіна – *блoхiнiада, блoхiнiана* (ЛСІ-2014: 23), Жозе Моуріньо – *моурiнiвський* (ЛСІ-2014: 93-94), Віталія Кварцяного – *посткварцянівський* (ЛСІ-2014: 122); арбітрів: Іштвана Вади – *ВАДа* (ЛСІ-2014: 24), Юрія Вакса – *ЗВаКсУВАТИ* (ЛСІ-2014: 57). Значну кількість зафіксованих інновацій мотивовано назвами українських і закордонних футбольних команд, як-от: краматорського “Авангарда” – *АВАНгардС* (ЛСІ-2014: 7), київського “Динамо” – *києводинамiвeць* (ЛСІ-2014: 70), *прoДИНАМити* (ЛСІ-2014: 126-127), харківського “Металіста” – *металістичний* (ЛСІ-2014: 89), донецького “Шахтаря” – *шахтаризація* (ЛСІ-2014: 161), румунської “Пандурії” – *пандурист, пандурiвeць, пандурiйський* (ЛСІ-2014: 114), англійського “Фулхема” – *фулхемiвeць* (ЛСІ-2014: 156) тощо. Звісно, такі одиниці ілюструють приховані словотвірні можливості української мови, проте для повної семантичної інтерпретації неологізмів читачі повинні мати фонові футбольні знання.

У словникові *Лексико-словотвірні інновації (2014)*, що вийшов у Харкові 2015 р. (ЛСІ-2015), Анатолій Нелюба і Євген Редько зберегли апробовану лексикографічну методологію. Добираючи матеріал, автори звернули незначну увагу на футбольний інтернет-дискурс, зокрема сайти *ua-football.com*, *blog.isport.ua*, *football24.ua*, *bfootball.com.ua*, дописи у фейсбуці спортивного журналіста Івана Вербицького, а також телепрограму *Профутбол* на телеканалі 2+2, що вможливило зафіксувати 17 футбольних інновацій. Більшість із них мотивовано онімними основами, напр., іменники *мессі-ада*, *мессіфоб* (ЛСІ-2015: 120) походять від прізвища аргентинського футболіста Ліонеля Мессі; *барселоніфілія* (ЛСІ-2015: 25), *реалоцентризм* (ЛСІ-2015: 170) – від назв іспанських ФК “Барселона” і “Реал” тощо. Окремі контаміновані неологізми поєднують два оніми, утворюючи семантично містку одиницю, збірний, часто бажаний, образ футболіста чи команди, як-от: *Неймарадона* (ЛСІ-2015: 134) – Неймар + Марадона, *Кварцелона* (ЛСІ-2015: 92) – Кварцяний + “Барселона”³.

У словнику *Лексико-словотвірні інновації (2015-2016)* (ЛСІ-2017) автори й далі добирали матеріал, не обмежуючи себе. Джерелами неологізмів, з-поміж іншого, стали сайти *ua-football.com*, *blog.isport.ua*, *vmylenko.com*, дописи у фейсбуці Руслана Рудомського та ін. З-поміж 24 зафіксованих футбольних інновацій переважають ті, що утворені за допомогою префікса *анти-*, як-от: *Антизозуля* ‘протилежне до українського футболіста Романа Зозулі’, *антикамбек* ‘протилежне до камбек’, *антиліговий* ‘протилежне до ліговий’ (ЛСІ-2017: 16), *Антипуйоль* ‘протилежне до іспанського футболіста Карлеса Пуйоля’ (ЛСІ-2017: 17).

Окремі неологізми є своєрідними маркерами доби, адже вони пов’язані з прецедентними ситуаціями, що відбулися у футбольному світі. Наприклад, інновації *рундіаль* (ЛСІ-2017: 161), *ФІФАгейт* (ЛСІ-2017: 186) і *фіфівський* (ЛСІ-2017: 187) відсилають до корупційного скандалу в Міжнародній федерації футболу (ФІФА), який розгорівся 2015 р., коли футбольних чиновників арештували, бо ті отримали хабаря за вибір країн-господарів чемпіонатів світу, зокрема й Росії (пор. *рундіаль* – ‘русській мундіаль’). Іменник *лестерофан* (ЛСІ-2017: 96) називає вболівальників англійського “Лестера”, яких значно побільшало в сезоні 2015/2016, коли мало кому відомий клуб уперше у своїй історії став чемпіоном Англії. Прикметник *постфоменківський* (ЛСІ-2017: 143) означає нову еру в історії збірної України з футболу, адже 2016 р. тодішній головний тренер Михайло Фоменко подав у відставку.

Словник *Лексико-словотвірні інновації. 2017-2021* Анатолія Нелюби і Євгена Редька (ЛСІ-2022) містить неологізми, що постали внаслідок словотвірних процесів упродовж п’яти років. Однак більшість зафіксованих одиниць стосуються виборів в Україні 2019 р., приходу до влади Володимира Зеленського і його партії *Слуга народу*, а також коронавірусної пандемії, спричиненої вірусом SARS-CoV-2. У праці засвідчено лише 3 футбольні інновації: *бразиліаїнець* ‘українець із Бразилії’ (ЛСІ-2022: 19),

³ Див. нижче про контаміновані футбольні неологізми в хорватській мові (HRS-2016).

неймарозалежність 'залежність від Неймара' (бразильського футболіста) (ЛСІ-2022: 72), *пост'ярмолівський* 'те, що було/є після Ярмоли' (футболіста Андрія Ярмоленка) (ЛСІ-2022: 88). З одного боку, наявність незначної кількості футбольних неологізмів спричинена джерельною базою, у якій майже не було спортивних видань, окрім сайтів *football24.ua* і *bfootball.com.ua*, а з іншого, – хоч і менше аргументовано, припиненням футбольних турнірів навесні 2020 р. через коронавірусну пандемію.

Словник *Лексико-словотвірні інновації. 2022-2024* Анатолія Нелюби (ЛСІ-2025) укладено за апробованою в попередніх випусках методологією. Попри те, що автор не обмежувався тематикою, сферами спілкування й рівнями національної мови (ЛСІ-2025: 3), джерелами ілюстративного матеріалу зазвичай слугували дописи у фейсбуці, твіттері, відеоролики в ютубі тощо. З-поміж понад 800 неологізмів, які віддзеркалюють оновлення лексики української мови впродовж 2022-2024 рр. й ословляють реалії російсько-української війни, не засвідчено жодної футбольної інновації.

Загалом автори серії словників *Лексико-словотвірні інновації* заповнили лакуну в українській неографії, за останнє десятиріччя ввівши до наукового обігу понад 50 різноструктурних футбольних неологізмів.

У контексті поєднання традиційної (паперової) та інтернетної неографії заслуговує уваги серія словників *Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа*, яку 2017 р. започаткували Лариса Шевченко та Дмитро Сизонов (НСФ-2017). Перше видання охопило понад 400 нових мовних одиниць і значень слів, зафіксованих в українських медіа впродовж 2012-2016 рр. (НСФ-2017: 7). Автори поставили за мету розв'язати низку проблем, пов'язаних із тенденціями розвитку української літературної мови, науковим лексикографічним аналізом семантичної структури багатозначного слова, "питаннями запозичень, неології, трансформації термінів у медійній комунікації" (НСФ-2017: 8). Це вимагало залучити до аналізу значну кількість різних джерел, із-поміж яких українськомовні друковані медіа, радіо, телебачення, реклама, мультимедійні всеукраїнські видання, блогосфера, соціальні й інформаційні інтернет-джерела (НСФ-2017: 12). Однак у джерельну базу не потрапили ні футбольні, ні спортивні видання загалом, що не вможливило зафіксувати футбольні інновації. Зауважимо, що в словниковому реєстрі наявні неозапозичення, засвідчені в етері телеканалу *Футбол*, як-от, *промоуши* (НСФ-2017: 88), *треш* (НСФ-2017: 103), *флеш-інтерв'ю* (НСФ-2017: 108), однак вони не стосуються футболу безпосередньо.

У наступних частинах (НСФ-2018; НСФ-2019; НСФ-2020; НСФ-2021) укладачі й надалі нехтували джерелами, які б дали змогу зафіксувати футбольні неологізми, хоча подекуди вони спорадично траплялися. Нові слова і фразеологізми добирали за авторською методикою "10 / 10: нові контексти / нові видання", тобто йдеться про фіксацію інновації в 10 медійних контекстах 10 медіаджерел, що "вказує на тенденцію інноваційної одиниці тиражуватися в медіа та закарбовуватися в пам'яті масового реципієнта" (Шевченко *та ін.* 2019: 13; НСФ-2020: 8).

2022 р. опубліковано 5-ту частину словника, укладену за апробованою методологією попередніх видань, яка вмістила понад 1000 інновацій і стала "своєрідним скри-

нінгом оновлення лексико-фразеологічного фонду української мови в масовій комунікації” впродовж 2017-2021 рр. (НСФ-2022: 3). До значної кількості різноманітних першоджерел (друковані й мультимедійні видання, радіо, телебачення, реклама, інтернет) потрапив телеканал *Футбол*, в етері якого зафіксовано інновацію *коронафобія* (НСФ-2022: 168), а футбольні неологізми *Зідан-стайл* (НСФ-2022: 131), *футболівати* (НСФ-2022: 308), *центрхав* (НСФ-2022: 317) засвідчено на інших ресурсах.

Укладачі зазначають, що, як правило, вони вказували першу згадку мовної інновації в медіа (НСФ-2022: 6). Однак іменник *центрхав* (скорочення від ‘центральний хавбек’) (НСФ-2022: 317), який у словнику “датовано” контекстами 2019 р., активно побутував в усному футбольному дискурсі, зокрема в мовленні вболівальників, а в медіа його засвідчено раніше (2а–б):

- (2) а) *У цей день виконував соло португальський центрхав динамівців Мігел Велозу* (fcdynamo.com, 04.06.2015);
- б) *Але досвідчений центрхав дуже сумував за футболом, тому, отримавши шанс в Кремені, повернув фізичну форму за досить короткий, як для подібних випадків, строк* (old.pfl.ua, 12.09.2016).

Неологізм *Зідан-стайл* у словнику розтлумачено як “номін. техніки гри у футболі (на честь футболіста збірної Франції Зінедіна Зідана)” (НСФ-2022: 131) та проілюстровано двома контекстами: 1) *Зідан-стайл. Італійський тренер нокаутував суперника ударом головою*; 2) *Хіба можна скопіювати Зідан-стайл? Легендарного футболіста копіюють мільйони, але традиційно невдало* (НСФ-2022: 131-132). Проте тільки другий контекст стосується техніки гри у футболі, а перший описує неспортивну поведінку на полі, апелюючи до фінального матчу Чемпіонату світу 2006 р. між Францією та Італією, коли Зінедін Зідан ударив головою в груди італійського захисника Марка Матерацці, за що був вилучений із поля.

Поєднуючи принципи паперової та інтернетної неографії, 2019 р. Дмитро Сизонов і Лариса Шевченко створили електронну картотеку *Мовні інновації.UA*, опубліковану на гугл-платформі *blogspot* (МІ-2019). Картотека містить реєстри нових слів і фразеологізмів (подекуди цілі словникові статті) за роками їхньої фіксації, починаючи з 2016 р. (Shevchenko *та ін.* 2019: 366).

2024 р. на платформі з’явилася сторінка *New 2024*, у якій вміщено 13 неологізмів (станом на початок січня 2025 р.), зафіксованих в українських медіа впродовж 2022-2024 рр. Окрім того, Дмитро Сизонов закликає користувачів обговорювати майбутні словникові статті та пропонувати мовні інновації в медіа 2025 р. (МІ-2019).

Отже, серія словників *Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа*, вдало поєднуючи принципи традиційної та інтернетної неографії, фіксує інновації, що постали в українській пресі впродовж останнього десятиріччя. Однак долучення до лексикографування пересічних мовців (зосібна студентів-філологів) не завжди виправ-

дане, адже призводить до порушення заявлених методологічних принципів, зокрема в контексті тлумачення футбольних неологізмів.

3. Польська неографія

Упродовж останнього десятиріччя польська традиційна неографія розвивалася за методологічними принципами, які свого часу заклали Данута Текель і Тереза Смулкова. Упродовж 2010-2015 рр. у Кракові вийшла четверта серія словника *Nowe słownictwo polskie: materiały z prasy lat 2001-2005* за ред. Т. Смулкової (NSP-2010a; NSP-2010b; NSP-2013a; NSP-2013b; NSP-2014; NSP-2015), що продовжувала попередні праці з такою назвою, які містили неологізми 1972-2000 рр. (NSP-2010a: 5). Як зазначено в передмові, добираючи матеріал, укладачі керувалися винятково лексикографічним критерієм новизни, вивіряючи інновації в загальномовних словниках (NSP-2010a: 5). Автори свідомі того, що їхня праця містить неологізми, засвідчені в пресі 2001-2005 рр., а не створені в цей час, і тому дати, подані в словнику, варто сприймати як час фіксації, а не створення неологізмів (NSP-2010a: 6).

Джерельною базою словникової серії слугувало понад 30 газетних і журнальних видань. Однак укладачі оминули увагою спеціалізовану пресу, зокрема й спортивну, що не дало змоги зафіксувати значну кількість футбольних неологізмів. Зважаючи на це, у реєстр потрапило лише 5 інновацій, що стосуються футболу, щоправда, більшість із них належить до вболівальницького жаргону й містить стилістичну ремарку *środ.* – *środowiskowy*, як-от: *czerwone diabły* ‘футболісти англійського клубу *Манчестер Юнайтед*’ (NSP-2010a: 122); *drukarz** ‘футбольний арбітр, який визначає результат матчу через упереджене, несправедливе суддівство; видруковує матч’ (NSP-2010a: 131) – неосемантизм; *hatrick*⁴ ‘у хокеї та футболі: коли один і той самий гравець забиває три голи в одній грі’ (NSP-2010b: 70); *szalikowiec*⁵ ‘футбольний уболівальник, який носить шарф у кольорах свого клубу’ (NSP-2014: 55); *ustawka* ‘нелегальна бійка, як правило, між двома групами осіб, зазвичай футбольних псевдофанатів’ (NSP-2014: 107).

Отже, попри потужний внесок у розвиток польської неографії, словники Терези Смулкової не можуть слугувати джерелом для вивчення футбольних неологізмів.

На початку 2020-х років у Польщі почала розвиватися інтернетна неографія. З 2021 р. працівники Мовної обсерваторії Варшавського університету (*Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego*) укладають *Słownik neologizmów polskich* (SNP-2021). Ця лексикографічна праця є спільнотним (краудсорсинговим) продуктом, адже її створюють фахові лінгвісти за участі пересічних мовців, тобто лексикогра-

⁴ Цю лексичну одиницю, щоправда, у графічному оформленні *hat trick*, зафіксовано в праці *Nowe słownictwo polskie: materiały z prasy lat 1985-1992* й проілюстровано контекстом 1986 року (NSP-1998: 194).

⁵ Цю лексичну одиницю зафіксовано в праці *Nowe słownictwo polskie: materiały z prasy lat 1985-1992* й проілюстровано контекстом 1992 року (NSP-1999: 211).

фів-аматорів (Kłosińska 2024: 49). Будь-хто може зареєструватися на сайті й запропонувати лексичну одиницю до словника, яку потім опрацює редакційна колегія і додасть у реєстр або аргументовано відхилить (див. перелік слів у рубриці *Negatywna weryfikacja*), тобто йдеться про сильнокеровану спільнотну неографію.

Під час роботи над словником укладачі застосовують такі критерії: а) когнітивний (*kognitywny*) – тексти мають бути когнітивно доступні для пересічного мовця, отже, вузькоспрямовані тексти вилучають; б) підтверджувальний (*poświadczeniowy*) – до уваги беруть лексичні одиниці, які мають принаймні 10 уживань у щонайменше 5 текстах (бажано різножанрових), написаних після 2003 р.; в) лексикографічний (*leksykograficzny*) – номінацію не повинен фіксувати жоден зі словників, виданих до 2003 р.; г) текстовий (*tekstowy*) – інновацію не повинні фіксувати текстові корпуси польської мови й інтернет-дискурс; ґ) інтроспективний (*introspekcyjny*) – науковець має право сам визначати хронологізацію неологізму (Kłosińska 2024: 55-56).

Ці критерії, зокрема когнітивний, який передбачає вилучення вузькоспеціалізованих текстів, та підтверджувальний, що визначає вживання лексичних одиниць у різножанрових текстах, фактично унеможливають потрапляння в реєстр футбольних неологізмів.

Аналіз словника засвідчує, що з-поміж 2425 інновацій (станом на 01.01.2025) лише конструкція *laga na Lewandowskiego* (варіанти: *laga na Lewego*, *laga na Robercika*) стосується футболу. Цей вислів має глузливо-несхвальне забарвлення й означає стиль гри збірної Польщі, базований на довгих передачах до нападника Роберта Левандовського (SNP-2021).

Отже, попри активний розвиток польської неографії, як традиційної, так і інтернетної, поза увагою дослідників залишаються футбольні неологізми, які є потужним джерелом поповнення сучасного лексикону.

4. Чеська неографія

Активний розвиток чеської академічної неографії припадає на початок 1990-х рр., коли зусиллями Ольги Мартінцевої створено електронний неологічний архів, який ліг в основу двох словників неологізмів – *Nová slova v češtině: Slovník neologizmů 1*, *Nová slova v češtině: Slovník neologizmů 2* (Goláňová 2011: 295-296).

З 2011 р. архів *Neomat*, який оновлюють щотижня, оприлюднено у вигляді бази даних на сайті www.neologismy.cz, а з 2015 р. до ресурсу мають доступ як звичайні мовці, так і академічна спільнота (Neomat 2015).

Станом на січень 2025 р. ця база даних містить понад 362 700 записів. Отримавши розширений доступ, користувач може фільтрувати реєстрові слова за певними параметрами, напр., неосемантизми, відмінювані назви, синоніміні й антоніміні вислови, словосполучення, ідіоми тощо. Платформа не має функції шукати неологічну лексику за тематикою і не містить відкритого переліку реєстрових слів, окрім інновацій, пов'язаних із коронавірусною пандемією. Це не вможливає комплексно проаналі-

зувати футбольну неологію. Проте деякі “коронологізми”, що випливає з контекстів, засвідчено у футбольному дискурсі, напр.: *koronapraavidlo* / *koropraavidlo* ‘правило, що передбачало двотижневий карантин для всієї команди, згодом – лише для інфікованого гравця’, *koronaliga* ‘іронійна назва Першої чеської футбольної ліги періоду ковідної пандемії’ тощо (Neomat 2015).

2009 р. Мартін Кавка започаткував “чеський міський словник” *Čeština 2.0*, який показує, що чеська мова “має талант, дотепність і майбутнє” (Čes-2009). Праця містить неологізми, сленгові, регіональні та інші цікаві вислови з усіх куточків чеської мови й належить до спільнотної інтернетної лексикографії, адже кожен користувач може додати слово в реєстр (Čes-2009). 2018 р. Мартін Кавка і Міхал Шкрabal опублікували понад 3000 ретельно відібраних висловів у паперовому форматі під назвою *Hacknutá čeština. Neortodoxní slovník dnešní mateřštiny* (Кавка *ma in.* 2018).

Станом на січень 2025 р. (11.01) на сайті *Čeština 2.0* зафіксовано 29255 реєстрових слів, що стосуються різних царин життя (Čes-2009). З-поміж них майже 200 одиниць належить до футбольного сленгу, а понад 30 трактуємо як футбольні неологізми, які почасти стосуються вболівальницького дискурсу й мають експресивно-оцінну конотацію.

Іменникові інновації іронійно й гумористично називають футбольні турніри, типи футбольної гри. Напр., неологізми *berbroliga*, *peltaliga* – це глузливі найменування найвищої футбольної ліги Чехії, мотивовані прізвищами функціонерів, причетних до корупційного скандалу, – Романа Бербра й Мирослава Пелти; пор. *Peltovec* ‘іронійна назва ФК “Яблонець”, власником якого був Мирослав Пелта’. На непрофесійні футбольні змагання, для яких характерна неякісна гра, указують такі іменники: *šamponiát* ‘турнір, де футболісти більше дбають про зовнішній вигляд, ніж про гру’ – утворено як гра слів *šampon* ‘шампунь’ і *šampionát* ‘чемпіонат’; *fujbal* ‘футбол, який неможливо дивитися’; *fotrbal* ‘футбольні змагання серед чоловіків старшого віку’; *holomajzna* ‘сільський чагарниковий футбол’ тощо. Словник фіксує негативнооцінні номінації футболістів за поведінкою на полі, яка демонструє непрофесійність, нечесність, небажання якісно грати у футбол, як-от: *fotbolistka* / *fotbalečka* ‘футболіст-симулянт’; *koronavirulant* ‘футболіст, який купує негативний тест на коронавірус, щоб не грати у футбол’ – від *koronavirus* + *simulant*; *nemič* ‘незграбний футболіст, який не може впоратися з м’ячем’ та ін. (Čes-2009).

Також засвідчено відомі деривати, що мають знижену конотацію, напр.: *neymarovina* ‘театральне падіння на землю внаслідок легкого контакту із суперником’ – від імені бразильського футболіста Неймара, який став відомим завдяки своїм численним падінням під час матчів. Неологізм *zidanovka*, утворений від прізвища французького футболіста Зінедіна Зідана, має два значення: 1) ‘удар суперника головою’; 2) ‘прийом, під час якого гравець розвертається на 360 градусів, переступаючи через м’яч’ (Čes-2009). Якщо друге значення стосується техніко-тактичних дій футболіста, то перше пов’язане з фіналом Чемпіонату світу 2006 р., коли Зінедін Зідан ударив головою Марка Матерацці (див. вище приклад в українській мові). Зазначимо, що банк

чеських неологізмів *Neomat* містить чотири контексти, у яких іменник *zidanovka* має лише значення ‘розворот на 360 градусів’ (Neomat 2015).

Дієслівні інновації мотивовані прізвищами й іменами футболістів, однак ці лексеми не описують конкретних техніко-тактичних дій чи стилю гри, а зображують поведінку гравців, часто негативну. Напр., *ronaldit* ‘симулювати, вдавати’, *ronaldovat* ‘хвалитися, вивищуватися над іншими’ – від прізвища Крістіану Роналду; *zlatanovat* ‘справлятися з усім без проблем, чітко і легко’ – від імені Златана Ібрагімовича; *zlimbovat* ‘наївно інвестувати і розтринькувати гроші’ – від прізвища Давида Лімберського, який невдало інвестував в автомобільний бізнес і видобування криптовалюти. Неологізм *zaturčit* ‘робити щось перед самим реченцем, коли часу на виконання майже не залишилося’ пов’язаний із прецедентною ситуацією, що відбулася на Чемпіонаті Європи 2008 р. Тоді Туреччина, програвши Чехії 0:2, переломила перебіг матчу й перемогла 3:2, а у чвертьфіналі проти Хорватії зрівняла рахунок на останніх секундах додаткового часу й здолала суперника в серії пенальті (Čes-2009).

Дієслово *vuvuzelovat* ‘аратувати, набридати, дошкуляти’, утворене від іменника “вувузела”, постало як негативна мовленнєва реакція на поведінку вболівальників під час Чемпіонату світу 2010 р. в Південно-Африканській Республіці, які створювали дратівливий шум, використовуючи вувузели (Čes-2009).

Отже, у чеській неографії фіксація футбольних неологізмів має тривалу традицію, однак їх ґрунтовний аналіз не завжди можливий через технічні параметри ресурсів.

5. Сербська неографія

Зрушення в сербській неографії відбулися наприкінці ХХ ст., коли видано декілька словників нових слів Йована Чирилова, Івана Клайна та Джордже Оташевича (див. Іваниш *та ін.* 2022; Ђорђевић *та ін.* 2023; РНРСЈ-2023: 5).

Згодом у журналі *Новоречје* Весна Джорджевич, Марина Николич і Джордже Оташевич заклали підвалини *Речника нових речи у српском језику* (РНРСЈ-2022; РНРСЈ-2023; РНРСЈ-2024), публікуючи переліки нових слів, що з’явилися в сербській мові за останні 20 років. 2022 р. автори поставили собі за мету щороку видавати один том словника неологізмів сербської мови, що дасть змогу максимально скоротити час від появи неологізму до його лексикографійного оброблення (РНРСЈ-2022: 6). Перший том містив майже 400 неологізмів, які з’явилися в сербській мові з 2000 р. й не були зафіксовані в словниках попереднього періоду (там само). У реєстр потрапили неологізми, оказіоналізми й потенціалізми, однак укладачі оминули увагою жаргонізми, каламбури, наукові терміни. Отже, основними критеріями відбору слів став лексикографійний і хронологійний (РНРСЈ-2022: 7-8).

Джерельною базою словника слугували газети, телебачення, радіо, соціальні мережі, художня й науково-популярна література, тексти офіційно-ділового стилю (РНРСЈ-2022: 8). Попри це в реєстр не потрапив жоден футбольний неологізм.

2022 р. Джордже Оташевич видав *Глосар новијих речи* (ГНР-2022), а 2023 р. – *Обратни глосар новијих речи* (ОГНР-2023), які уклали на основі своєї дисертації і різних лексикографічних праць, опублікованих наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. (ГНР-2022: 5-6). Глосарії містять реєстр із понад 20000 неологізмів сербської мови з 1984 до 2022 р. У них зафіксовано лише 5 інновацій різних частиномовних класів, утворених від іменника *фудбал*, як-от: *ванфудбалски* (ГНР-2022: 65), *општефудбалски* (ГНР-2022: 237), *фудбалерка*, *фудбалерчић*, *футбалоидан* (ГНР-2022: 391). Це засвічує слабке зацікавлення оновленням футбольного дискурсу.

2023 р. вийшов другий том *Речника нових речи у српском језику* (РНРСЈ-2023), у якому повністю дотримано апробовану авторську концепцію. Із-поміж 400 інновацій засвідчено 7 футбольних неологізмів, мотивованих прізвищами й іменами двох гравців – Ліонеля Мессі та Крістіану Роналду. Це зокрема іменники, що називають палких прихильників футболістів, як-от: *кристијановац* (РНРСЈ-2023: 156), *месијевац* (РНРСЈ-2023: 170), *роналдовац* (РНРСЈ-2023: 207); прикметники, що характеризують пов'язані з гравцями ознаки: *месијевски* (РНРСЈ-2023: 151), *роналдовски* (РНРСЈ-2023: 208), *построналдовски* 'який стосується періоду після відходу португальського футболіста Крістіану Роналду з певного футбольного клубу' (РНРСЈ-2023: 202); прислівник *месијевски* 'у манері, характерній для аргентинського футболіста Ліонеля Мессі, як Мессі' (РНРСЈ-2023: 171). Зауважимо, що як синонім до неологізму *роналдовски* зазначено прикметник *кристијановски* (РНРСЈ-2023: 208), однак цього слова немає в реєстрі словника.

Третій том *Речника нових речи у српском језику* (РНРСЈ-2024), який видано 2024 р., містить понад 400 неологізмів. У ньому автори повністю дотрималися власної концепції та лексикографічної параметризації, апробованої в попередніх виданнях. Попри те, що матеріал добирали з різних джерел: газет, телебачення, радіо, соціальних мереж, художньої, наукової та науково-популярної літератури, адміністративних текстів (РНРСЈ-2024: 9), з-поміж яких зафіксовано й спортивні ресурси, напр., *sportskacentrala.com*, *sportsport.ba*, *telesport.rs*, *mozzartsport.com* та ін., у реєстр потрапив тільки один неологізм, дотичний до футболу. Це іменник *футгольф* 'гра, яку грають на полі для гольфу, спрямовуючи футбольний м'яч ударами ногою у великі лунки; мета гри – влучити м'ячем у всі лунки з якомога меншою кількістю ударів' (РНРСЈ-2024: 251), запозичений з англійської мови.

2024 р. опубліковано *Речник нових речи* Джорджа Оташевича у двох книгах (РНР-2024а; РНР-2024б). Його, як стверджує укладач, можна вважати продовженням і доповненням *Речника нових речи у српском језику*, автори якого свідомо пропускали неологізми, пов'язані з політикою і війною (РНР-2024а: 5). Словник фіксує значну кількість політичних неологізмів, а також фемінітиви, політичні оказіоналізми (експресивізми), які часто є засобом мовної агресії, складні прикметники, якщо вони містять хоча б один неологізм чи оказіоналізм (експресивізм) (РНР-2024а: 6).

З-поміж засвідчених фемінітивів 2 одиниці певною мірою дотичні до футболу, як-от: *арбитарка* ‘особа жіночої статі, яка судить спортивний матч чи змагання’ (РНР-2024а: 74); *аутсајдерка* ‘учасниця змагання, що має малі шанси на перемогу, успіх’ (РНР-2024а: 87). Хоча в словнику їх проілюстровано прикладами з інших видів спорту, зокрема тенісу, або навіть із політичного дискурсу⁶.

Отже, сербська неографія попри значний поступ на початку ХХІ ст. усе-таки не має ґрунтовних словників, у яких описано футбольні неологізми.

6. Хорватська неографія

Початки хорватської неографії сягають ХІХ ст., коли місцеві науковці, намагаючись очистити мову від чужоземних впливів, творили нові слова й додавали їх у лексикографійні праці. 1996 р. вийшов *Rječnik novih riječi: mali vodič kroz nove riječi i pojmove u hrvatskim glasilima* (RNR-1996). Це була перша спроба пояснити хорватські неологізми, новозапозичення, неоформанти, неосемантизми, актуалізовану й відроджену лексику (Štebih Golub *та ін.* 2023: 326).

Найґрунтовніше інновації в хорватській мові ХХІ ст. описали Весна Мухвич-Димановські, Аніта Скелін Хорват і Діана Гриберські, уклавши *Rječnik neologizama u hrvatskome jeziku* (RNHJ-2016), удоступнений із 2016 р. на сайті філософського факультету Загребського університету <gjesnik.neologizam.ffzg.unizg.hr>. Лексикографійна праця містить питомі новотвори, іншомовні запозичення (зокрема англонеологізми), неосемантизми й актуалізовану лексику, зафіксовану в різних джерелах із 2001 р. (RNHJ-2016).

Словник тяжіє до спільнотної сильнокерованої інтернетної неографії, адже користувачі можуть надсилати нові слова, зафіксовані в пресі й інтернеті або почув-

⁶ Марія Брус, аналізуючи еволюцію та функціонування фемінітивів в українській мові у ХХ ст., виокремлює лексичну групу “Назви жінок за спортивною, туристичною, анімаційною діяльністю”. З-поміж прикладів дослідниця наводить лексеми, які певною мірою дотичні до футбольного дискурсу, як-от *фіналістка*, *футболістка*, *чемпіонка*, *юніорка* (Брус 2019: 186-187). Науковиця зазначає, що у ХХІ ст. група назв жінок за спортивною діяльністю зазнала лексичного оновлення і творення фемінітивів триває досі, пор.: *гравчиня*, *легіонерка*, *півфіналістка*, *тренерка*, *воротарка* (Брус 2019: 236-237). Зауважимо, що у зв’язку з розвитком жіночого футболу й активною залученістю жінок у чоловічий футбол (допуск до суддівства, адміністративних посад тощо), кількість фемінітивів у футбольному дискурсі активно зростає, хоча багато з них мають словотвірні варіанти. Це засвідчує їхній неологічний статус, пор.: *Арбітерка Катерина Усова без вагання призначає 11-метровий удар* (womensfootball.com.ua, 12.08.2021); *Українська арбітреса Грушко отримала призначення на матч жіночої Ліги чемпіонів* (sportarena.com, 11.12.2024); *Людмила Тельбух – головна арбітриня фінального матчу Кубка України 2025* (womensfootball.com.ua, 06.06.2025); *Українська лайнсменка буде обслуговувати матч жіночих збірних* (sport.ua, 24.10.2024); *Лайнсвумен Грушко “вкрала” в Шахтаря гол: УАФ визнала помилку асистентки Монзуль в матчі із Зорею* (ukrfootball.ua, 14.11.2022) тощо.

ті в радіо- чи телеестері, указавши дату, джерело й контекст (RNНJ-2016). Останнє оновлення датовано травнем 2020 р. Станом на січень 2025 р. лексикографійна праця містить понад 1150 неологізмів, із-поміж яких лише 2 пов'язані з футболом: запозичений з іспанської мови іменник *goleador* 'футболіст, який забиває голи' і хорватський новотвір *golijada* 'велика кількість голів, забитих у футбольному матчі' (RNНJ-2016).

У контексті хорватської неографії особливої уваги заслуговує *Hrvatski rječnik stoljjenica* Івана Марковича, Івани Клиндич й Іви Боркович, розміщений 2016 р. на сайті Загребського університету (HRS-2016). Словник фіксує, тлумачить та ілюструє прикладами понад 5200 злитих слів (телескопізмів), які з'явилися в хорватських текстах із 1860-х років. Його джерельною базою була художня література, газети, журнали, телебачення, інтернет-дискурс (форуми, блоги) тощо (HRS-2016).

Лексикографійна праця містить понад 130 інновацій, пов'язаних із футболом. Зазвичай це відонімні деривати, які схвально, зневажливо, образливо, іронійно чи саркастично номінують футболіста, тренера чи команду, напр.: *Vahinho* /*Vaha* × *Mourinho*/, *Zlincester*, *Zlinchester* /*Zlin* × *Leicester*/ тощо.

Позитивнооцінна, схвальна назва футболіста утворена від:

- а) прізвища гравця й назви команди, напр., *Aršavinsenal* /*Aršavin* × *Arsenal*/;
- б) прізвища футболіста й іменника "гол", напр., *Batigol* /*Batistuta* × *gol*/, *Golić* /*gol* × *Olić*/, *Lewandgolski*, *Lewangolski* /*Lewandowski* × *gol*/, *Trezegol* /*Trezeguet* × *gol*/; такі неологізми вказують на бомбардирські здібності гравця;
- в) двох прізвищ футболістів, де друге є прізвищем легендарного гравця, на якого схожий своїми техніко-тактичними діями або досягненнями футболіст, названий першим, як-от: *Šoparadona* /*Šop* × *Maradona*/, *Haladona* /*Halilović* × *Maradona*/, *Messidona* /*Messi* × *Maradona*/; подекуди такі номінації є спільним прізвищем для двох флангових нападників однієї команди, напр.: *Robbery* /*Robben* × *Ribéry*/ тощо;
- г) прізвища футболіста й імені супергероя, що вказує на виняткові здібності гравця, його вміння домінувати на полі: *Džekominator* /*Džeko* × *Terminator*/, *Mandžinator*, *Mandžominator*, *Mandžunator* /*Mandžukić* × *Terminator*/, *Modrinator* /*Modrić* × *Terminator*/ (HRS-2016);
- г) прізвища футболіста й загальної назви, пов'язаної з магічною силою, чимось чудодійним, що засвідчує професіоналізм гравця, його здатність дивувати вболівальників, як-от: *Ibrakadabra* /*Ibrahimović* × *abrakadabra*/, *Mandžakadabra* /*Mandžukić* × *abrakadabra*/, *Pivkadabra* /*Pivarić* × *abrakadabra*/; пор. *абракадабра* – 'магічна формула, безглузде слово, якому за старих часів приписували чудодійну силу' (НСІС-2008: 8).

Однак із-поміж футбольних інновацій, засвідчених у словнику, переважають негативнооцінні, зневажливі найменування гравців, сконструйовані від:

- а) прізвиська футболіста й лексеми зі зниженою конотацією, як-от: *Bezvezema* /bezveze ‘дурниця’ × Benzema/, *Blesotelli* /blesav ‘дурний, недалекоглядний’ × Balotelli/, *Blessi* /blesav × Messi/, *Budalotelli* /budala ‘дурень’ × Balotelli/, *Levatowski* /levat ‘дурень’ × Lewandowski/, *Dreko* /drek ‘екскременти’ × Džeko/, *Mindžukić* /mindža ‘жіночі статеві органи’ × Mandžukić/, *Neyčmar* /Neymar × čmar ‘анус’/, *Panjdzukić* /panj ‘пен’ × Mandžukić/, *Panjzema* /panj × Benzema/, *Tipvez* /tipav ‘тупий’ × Tévez/ тощо. Такі інновації принижують гравців, описують їхні, на думку вболівальників, необдумані або безглузді вчинки. Подекуди автори словника безпосередньо вказують на прецедентну ситуацію, що спричинила найменування, напр.: *Gaynaldo* /gay × Ronaldo/ – натяк на доглянутий вигляд футболіста; *Zubarez* /zub × Suárez/ – натяк на те, що футболіст кусає інших гравців. Окремі номінації мають образливу конотацію, напр.: *Kmicotelli* /kmica ‘негр, негритос’ × Balotelli/, *Pederonaldo* /peder ‘педераст’ × Ronaldo/, *Sranjić* /sranje ‘лайно’ × Pranjić/ та ін.;
- б) прізвиська гравця й футбольного терміна, з яким уболівальники асоціюють футболіста, напр.: *Klupowski* /klupa ‘лава запасних’ × Lewandowski/ – натяк, що гравець перебуває на заміні; *Penaldo* /penal × Ronaldo/, *Penalinić* /penal × Kalinić/ – натяк на те, що футболіст забиває багато голів із пенальті (HRS-2016).

Також засвідчено зневажливі або насмішкуваті назви команд, як хорватських, так і закордонних. Найчастіше такі номінації творять вболівальники, які підтримують прямого конкурента, намагаючись принизити свого суперника, пор.: *Čmarnajted*, *Čmarnited* /čmar ‘анус’ × Manchester United/, *Čmarselona* /čmar ‘анус’ × Barcelona/, *Farsenal* /farsa ‘фарс, обман’ × Arsenal/, *Gejduk* /gej ‘гей’ × Hajduk/, *Smradrid* /smrad ‘сморід’ × Real Madrid/, *Smrdinamo* /smrad ‘сморід’ × Dinamo/, *Loserpool*, *Luzerpool* /loser ‘лузер, невдаха’ × Liverpool/ та ін.

Меншою кількістю репрезентовано загальні назви, які можуть бути злиттям оніма й апелятива або двох загальних понять, напр.: *mandžinacija* /Mandžukić × dominacija/, *modrinacija* /Modrić × dominacija/, *mamijaš* /Mamić × mafijaš ‘мафіози’/, *vulvuzele* /vulva ‘вульва’ × vuvuzele/ – зневажлива назва уболівальницьких рогів (вувузел), популярних на Чемпіонаті світу в ПАР; *izmornik* /izbornik ‘гравець, що грає за збірну’ × izmoriti ‘втомити’/, *tlaka-tlaka* /tlaka ‘зусилля, напруга’ × tiki-taka/ тощо (HRS-2016).

Отже, словник Івана Марковича, Івани Клиндич й Іви Боркович робить помітний внесок у футбольну неографію, фіксуючи значну кількість оригінальних інновацій, створених у хорватській мові або запозичених з інших лексиконів.

7. Підсумки

Засвідчені в словниках футбольні неологізми переважно містять конотативні семи – як позитивно-, так і негативнооцінні. Така семантична забарвленість зумовлена особливостями футбольного середовища, у якому переважає емоційність, оцінність і суб’єктивність висловлень. Потужна експресивізація вболівальницького

мовлення сприяє появі нових слів, насичених емоційно-оцінними відтінками, що відображають як захоплення та підтримку, так і іронію чи критику.

Кількість футбольних неологізмів у проаналізованих словниках дуже низька й коливається в проміжку 0,00-2,64%, що в середньому становить 0,56% (докладніше див. ТАБЛ. 1, с. 246).

Як бачимо з табл. 1, найбільшу кількість футбольних неологізмів у кількісному (138 одиниць) та відсотковому (2,64%) співвідношенні зафіксовано в *Hrvatskom rječniku storljenica* (HRS-2016), завдяки чому відсоток футбольних інновацій у хорватських неологічних словниках останнього десятиріччя становить 1,41. Репрезентативною за відсотковим співвідношенням є сербська мова (0,60%), проте за кількісним переважає українська, неографійні праці якої містять понад 50 футбольних неологізмів. Словники західнослов'янських мов – польської і чеської – слабо репрезентують футбольну неологію, яка в реєстрах становить 0,08% і 0,10% відповідно.

Аналіз неологічних словників і баз даних слов'янських мов за 2014-2024 рр. дає змогу зробити висновок, що дослідники мало уваги звертають на футбольні інновації. Це зумовлено джерельною базою та критеріями добору матеріалу. Однак на оновлення футбольного лексику почасти впливають великі турніри й неординарні ситуації, які там відбуваються. Наприклад, у фінальному матчі Чемпіонату світу 2006 р. французький нападник Зінедін Зідан ударив головою в груди Марка Матерацці, що спричинило творення іменників *Зідан-стайл* в українській мові та *zidanovka* – у чеській; масове використання вувузел на Чемпіонаті світу 2010 р., що відбувся в Південно-Африканській Республіці, гул яких негативно сприймали вболівальники, спонукало до конструювання негативнооцінних неологізмів – іменника *vulvuzele* (хорватська мова) і дієслова *vuvuzelovat* (чеська мова) тощо. Окрім того, твірною базою для футбольних інновацій у різних слов'янських мовах стають прізвища та/або імена легендарних гравців 2000-х років Ліонеля Мессі, Кріштіану Роналду й Неймара, пор.: *мессіада*, *мессіфоб* (українська), *месијевац*, *месијевски* (сербська), *Messidona* (хорватська); *ronaldit*, *ronaldovat* (чеська), *кристијановац*, *роналдовац*, *роналдовски*, *построналдовски* (сербська), *Penaldo*, *Pederonaldo* (хорватська); *неймарозалежність*, *Неймарадона* (українська), *неумаровина* (чеська), *Неуџтар* (хорватська) та ін.

Тривалість життя футбольних неологізмів та можливість потрапити до узуального вжитку чи принаймні закріпитися в нефутбольному середовищі залежить від структурно-семантичних особливостей слова й екстралінгвальних чинників. Експресивно-оцінні інновації на кшталт *блехініана*, *блехініада*, *мессіада*, *неймарозалежність*, *неумаровина*, *ronaldit*, *ibrakadabra* тощо, утворені від імен і прізвищ, зазвичай актуальні в період активної кар'єри тренерів чи гравців⁷. Власне на це вказує Педро Ліма, намагаючись спрогнозувати тривалість життя футбольних неологізмів, зафіксованих у бразильській інтернет-періодиці: інновації, утворені від прізвищ гравців,

⁷ Про з'яву та життя неологізмів *мессізалежний* і *мессізалежність* у європейських мовах див. у (Максимчук 2023).

ТАБЛИЦЯ 1
Структура сучасної неографії

Словник	Мова	К-сть реєстрових одиниць	К-сть футбольних неологізмів	% футбольних неологізмів	% футбольних неологізмів за мовами (середнє значення)
МС-2012	українська	5841*	3	0,05	
ЛСІ-2015	українська	1870	17	0,91	
ЛСІ-2017	українська	1710	24	1,40	
ЛСІ-2022	українська	990	3	0,30	0,49
ЛСІ-2025	українська	800	0	0,00	
НСФ-2022	українська	1000	3	0,30	
NSP-2010/2015	польська	5000	6	0,12	
SNP-2021	польська	2425	1	0,04	0,08
Čes-2009	чеська	29255*	30	0,10	0,10
РНРСJ-2022	сербська	381	0	0,00	
РНРСJ-2023	сербська	397	7	1,76	
РНРСJ-2024	сербська	401	1	0,25	0,60
РНР-2024	сербська	505	2	0,40	
RNHJ-2016	хорватська	1156	2	0,17	
HRS-2016	хорватська	5232	138	2,64	1,41
СЕРЕДНЕ ЗНАЧЕННЯ				0,56	

Примітка. Зірочка (*) біля числа в графі *К-сть реєстрових одиниць* указує, що, окрім неологізмів, словник містить інші типи лексем, зокрема жаргон і сленг.

житимуть доти, допоки футболісти гратимуть і перебуватимуть у центрі уваги національної преси. Однак неологізми, пов'язані з іменами тренерів, житимуть довше, адже наставник може повторити свій стиль в іншій команді або його наслідуватимуть наступники, напр., *guardiolismo* 'філософія гри Хосепа Гвардіоли' (Lima 2017: 11-12). Пор. уживання цього іменника в слов'янських мовах (3а–б):

- (3) а) українська: *Завдяки історії Енцо Марески в Італії заговорили про "гвардіолізм"* (drukarnia.com.ua, 18.06.2023);
- б) польська: *Guardiolizm stanie się passe? Relacjonizm, czyli alternatywa dla futbolu, jaki znamy* (weszlo.com, 01.02.2024).

Інновації, мотивовані назвами команд (напр., *барселенофілія*, *лестерофан*, *реалоцентризм*), зазвичай перебуватимуть в активному вжитку доти, допоки команда демонструє високі спортивні результати й має значну вболівальницьку підтримку. Іменик *лестерофан*, засвідчений в українськомовному футбольному дискурсі 2016 р., коли англійський “Лестер” став чемпіоном Англії, фактично відразу набув ознак історизму. Адаже в наступних сезонах команда демонструвала щоразу гірші результати й утрачала вболівальницьку аудиторію.

Зазначимо, що узуалізації футбольних неологізмів може сприяти їхня термінологізація, набування переносного значення та кодифікування в загальномовних словниках, напр., дієслово *zlatanera* ‘робити щось із силою, домінувати’, утворене від імені Златана Ібрагімовича, увійшло в словник шведської мови (L'Équipe 2012); пор. із чеським *zlatanovat*.

Отже, зважаючи на цифровізацію науки та суспільства, упродовж останнього десятиріччя інтернетна й корпусна неографія поступово витісняє традиційну (класичну), а неографи все частіше залучають пересічних мовців до укладання словників неологізмів, що дає підстави виокремити сильнокеровану, слабкокеровану та стихійну (некеровану) інтернетну неографію. Українські дослідники віддають перевагу паперовим словникам, однак неографійні праці 2014-2024 рр. містять незначну кількість (понад 50) футбольних інновацій. Польські науковці також тяжіли до традиційної неографії, проте на початку 2020-х років розпочали укладати інтернетний словник польських неологізмів, у якому фактично немає футбольних інновацій. У богемістиці засвідчено потужний розвиток інтернетних неологічних словників і баз даних, зокрема *Neomat*, однак технічні параметри ресурсу не дають можливостей якісно й ефективно проаналізувати футбольні неологізми. Словники нової лексики сербської мови містять незначну кількість футбольних інновацій. Натомість *Hrvatski rječnik stopljenica*, у доступному й електронному форматах, фіксує понад 130 футбольних неологізмів, утворених телескопією, що зумовлено насамперед добром джерельної бази.

Загалом кількість футбольних інновацій, зафіксована в неографійних працях 2014-2024 рр. української, польської, чеської, сербської та хорватської мов, становить у середньому 0,56% від генеральної сукупності реєстрових слів. Це відкриває перспективи подальших лінгвофутболознавчих студій, що дасть змогу комплексно описати футбольну неологію, зважаючи на її структурні, семантичні та прагматичні особливості в сучасному слов'янськомовному дискурсі.

Словники

- ГНР-2022: Ђ. Оташевић, *Глосар новијих речи*, Београд 2022 (=Библиотека Речници, књ. 69).
- ЛСІ-2014: А. Нелюба, *Лексико-словотвірні інновації. 2012-2013*, Харків 2014.
- ЛСІ-2015: А. Нелюба, Є. Редько, *Лексико-словотвірні інновації (2014)*, Харків 2015.
- ЛСІ-2017: А. Нелюба, Є. Редько, *Лексико-словотвірні інновації (2015-2016)*, Харків 2017.
- ЛСІ-2022: А. Нелюба, Є. Редько, *Лексико-словотвірні інновації (2017-2021)*, Харків 2022.
- ЛСІ-2025: А. Нелюба, *Лексико-словотвірні інновації. 2022-2024*, Харків 2025.
- МІ-2019: Л. Шевченко, Д. Сизонов (ред.), *Мовні інновації. UA: електронна картотека нових слів та фразеологізмів в українських масмедіа*, Київ 2019, <<https://newlexua.blogspot.com/>> (останнє звернення: 03.02.2025).
- МС-2012: Б. Петренчук (ред.), *Мислово*, 2012-2025, <<https://myslovo.com/>> (останнє звернення: 03.02.2025).
- НСІС-2008: Л. Шевченко (ред.), *Новий словник інішомовних слів*, Київ 2008.
- НСФ-2017: Л.І. Шевченко, Д.Ю. Сизонов, *Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа*, Київ 2017.
- НСФ-2018: Л.І. Шевченко, Д.Ю. Сизонов, *Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа*, Київ 2018.
- НСФ-2019: Л.І. Шевченко, Д.Ю. Сизонов, *Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа*, Київ 2019.
- НСФ-2020: Л.І. Шевченко, Д.Ю. Сизонов, *Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа*, Київ 2020.
- НСФ-2021: Л.І. Шевченко, Д.Ю. Сизонов, *Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа*, Київ 2021.
- НСФ-2022: Л.І. Шевченко, Д.Ю. Сизонов, *Нові слова та фразеологізми в українських мас-медіа*, Київ 2022.
- ОГНР-2023: Ђ. Оташевић, *Обратни глосар новијих речи*, Београд 2023 (= Библиотека Речници, 75).
- РНР-2024а: Ђ. Оташевић, *Речник нових речи*, I, Београд 2024 (= Библиотека Речници, 81).
- РНР-2024б: Ђ. Оташевић, *Речник нових речи*, II, Београд 2024 (= Библиотека Речници, 83).

- RHPCJ-2022: Б. Оташевић, М. Николић, В. Ђорђевић, *Речник нових речи у српском језику*, I, Београд 2022.
- RHPCJ-2023: Б. Оташевић, М. Николић, В. Ђорђевић, *Речник нових речи у српском језику*, II, Београд 2023.
- RHPCJ-2024: Б. Оташевић, М. Николић, В. Ђорђевић, *Речник нових речи у српском језику*, III, Београд 2024.
- СУМ: *Словник української мови у 20 томах*, Київ 2015-2025, <<https://sum20ua.com/>> (останнє звернення: 03.02.2025).
- Čes-2009: М. Kavka (red.), *Čeština 2.0*, 2009-2025, <<https://cestina20.cz/>> (останнє звернення: 03.02.2025).
- HRS-2016: I. Marković, I. Klindić, I. Borković, *Hrvatski rječnik stopljenica*, Zagreb 2016, <<https://stilistika.org/hrvatski-rjecnik-stopljenica>> (останнє звернення: 03.02.2025).
- Neomat 2015: *Databáze excerpčního materiálu Neomat*, verze 3.0, Praha 2015, <<http://neologismy.cz/>> (останнє звернення: 12.01.2025).
- NSP-1998: Т. Smółkowa (red.), *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1985-1992*, I. A-O, Kraków 1998.
- NSP-1999: Т. Smółkowa (red.), *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1985-1992*, II. P-Ż, Kraków 1999.
- NSP-2010a: Т. Smółkowa (red.), *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001-2005*, I. A-D, Kraków 2010.
- NSP-2010b: Т. Smółkowa (red.), *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001-2005*, I. E-J, Kraków 2010.
- NSP-2013a: Т. Smółkowa (red.), *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001-2005*, III. K-M, Kraków 2013.
- NSP-2013b: Т. Smółkowa (red.), *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001-2005*, IV. N-R, Kraków 2013.
- NSP-2014: Т. Smółkowa (red.), *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001-2005*, V. S-U, Kraków 2014.
- NSP-2015: Т. Smółkowa (red.), *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 2001-2005*, VI. V-Ž, Kraków 2015.
- RNHJ-2016: V. Muhvić-Dimanovski, A. Skelin Horvat, D. Hriberski, *Rječnik neologizama u hrvatskome jeziku*, Zagreb 2016, <www.rjecnik.neologizam.ffzg.unizg.hr> (останнє звернення: 03.02.2025).
- RNR-1996: D. Brozović-Rončević, A. Gluhak, V. Muhvić-Dimanovski, L. Sočanac, B. Sočanac, *Rječnik novih riječi. Mali vodič kroz nove riječi i pojmove u hrvatskim glasilima*, Zagreb 1996.

- SNP-2021: A. Haćia, K. Kłosińska, J. Łachnik, B. Pędzich (red.), *Słownik neologizmów polskich*, w: *Obserwatorium Językowe Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa 2021 <<https://obserwatoriumjezykowe.uw.edu.pl/czym-jest-sloownik-neologizmow-polskich/>> (останнє звернення: 03.02.2025).
- WSJP: P. Źmigrodzki (red.), *Wielki słownik języka polskiego PAN*, Warszawa 2025 <<https://wsjp.pl/>> (останнє звернення: 03.02.2025).

Література

- Брага 2024: І.І. Брага, *Соціолінгвальні явища в українських новітніх словниках*, “Українська мова”, 2024, 1 (89), с. 77-107, DOI: <doi.org/10.15407/ukrmoва2024.01.077>.
- Брус 2019: М.П. Брус, *Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування*, Івано-Франківськ 2019.
- Гаврилюк 2024: Н. Гаврилюк, *Онлайніві словники неологічної лексики як вимога часу*, в: *Актуальні питання та перспективи інноваційного розвитку науки та освіти в умовах євроінтеграції*, Рівне 2024, с. 235-237.
- Дідун та ін. 2021: Л.І. Дідун, З.Г. Козирева, *Українська академічна лексикографія: здобутки та перспективи розвитку*, “Українська мова”, 2021, 3 (79), с. 54-65, DOI: <<https://doi.org/10.15407/ukrmoва2021.03.054>>.
- Ђорђевић та ін. 2023: В. Ђорђевић, М. Николић, *Неологија и неографија у србистици*, в: М. Ološtiak (red.), *Neologizmy a neologizácia v lingvistickej reflexii*, Prešov 2023, s. 355-391.
- Иваниш та ін. 2022: Ј. Иваниш, В. Ђорђевић, М. Николић, *Српска неолошка библиографија*, “Наш језик”, LIII, 2022, 2, с. 101-124.
- Карпіловська 2020: Є. Карпіловська, *Підходи до опису інновацій у сучасній українській неографії*, “Јужнословенски филолог”, LXXVI, 2020, 2, с. 105-125.
- Левченко 2017: О. Левченко, *Фразеографија й виклики часу: дво- та багатомовні словники порівнянь*, в: *Slawistische Forschungen und Texte 24: Lexikographische Innovation–Innovative Lexikographie*, Hildesheim-Zürich-New York 2017, с. 113-133.
- Максимчук 2015: В.В. Максимчук, *Неологізми футбольного дискурсу як об’єкт лексикографічного опису*, “Наукові записки Національного університету ‘Острозька академія’. Серія Філологічна”, 2015, 57, с. 85-90.

- Максимчук 2023: В.В. Максимчук, Мессізалежний vs мессізалежність: історія двох неологізмів у футбольному інтернет-дискурсі, "Slavia Orientalis", LXXII, 2023, 4, с. 922-935, DOI: <<https://doi.org/10.24425/slo.2023.148594>>.
- Максимчук 2025: В.В. Максимчук, Футбольні інновації в романо-германській неографії 2014-2024 років, "Езиков свят. Orbis linguarum", XXIII, 2025, 2, с. 84-96, DOI: <<https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v23i2.8>>.
- Пахомова 2023: С. Пахомова, Українська неологія та неографія: історія і сучасність, "Slavia", XCII, 2023, 2, с. 129-144, DOI: <<https://doi.org/10.58377/slav.2023.2.01>>.
- Шевченко та ін. 2019: Л. Шевченко, Д. Сизонов, Нові слова як маркери часу: медійна лексикографія сьогодні і в перспективі, "Записки з українського мовознавства", XXV, 2019, 1, с. 11-20, DOI: <<https://doi.org/10.18524/2414-0627.2019.26.180939>>.
- Dolar 2018: K. Dolar, *Les dictionnaires collaboratifs en ligne, des objets métalinguistiques profanes*, "Les Carnets du Cediscor", XIV, 2018, с. 33-50, DOI: <<https://doi.org/10.4000/cediscor.1161>>.
- Golaňová 2011: H. Golaňová, *Novočeský lexikální archiv a excerpce v průběhu let 1911-2011*, "Slovo a slovesnost", LXXII, 2011, 4, с. 287-300.
- Guerra 2016: A.R. Guerra, *Dictionaries of Neologisms: a Review and Proposals for its Improvement*, "Open Linguistics", II, 2016, с. 528-556, DOI: <<https://doi.org/10.1515/opli-2016-0028>>.
- Kavka та ін. 2018: M. Kavka, M. Škrabal, *Hacknutá čeština*, Brno 2018.
- Kłosińska 2024: K. Kłosińska, *Mikro- i makrostruktura słownika neologizmów Obserwatorium Językowego Uniwersytetu Warszawskiego*, "LingVaria", XIX, 2024, 2 (38), с. 47-61, DOI: <<https://doi.org/10.12797/LV.19.2024.38.04>>.
- L'Équipe 2012: "Zlataner" dans le dico suédois!, "L'Équipe", 2012, <<https://www.lequipe.fr/Football/Actualites/-zlataner-dans-le-dico-suedois/338616>> (останнє звернення: 08.08.2025).
- Lima 2017: P.L.P. Lima, *Neologismos no domínio discursivo jornalístico esportivo*, Brasília 2017, <<https://repositorio.uniceub.br/jspui/bitstream/235/11971/1/51600365.pdf>> (останнє звернення: 08.08.2025).
- Martincová 2017: O. Martincová, *Neografie*, in: P. Karlík, M. Nekula, J. Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*, <<https://www.czechency.org/slovník/NEOGRAFIE>> (останнє звернення: 18.01.2025).
- Ološtiak 2023: M. Ološtiak (red.), *Neologizmy a neologizácia v lingvistickej reflexii*, Prešov 2023.

- Shevchenko *ma in.* 2019: L. Shevchenko, D. Syzonov, *Electronic Filing System of Language Innovations in Media: Psycholinguistic Metric*, "Psycholinguistics", XXVI, 2019, 2, c. 358-376, DOI: <<https://doi.org/10.31470/2309-1797-2019-26-2-358-376>>.
- Štebih Golub *ma in.* 2023: B. Štebih Golub, E. Ramadanović, *Neologija i neografija u suvremenom hrvatskom jeziku*, в: M. Ološtiak (red.), *Neologizmy a neologizácia v lingvistickej reflexii*, Prešov 2023, c. 317-335.

Abstract

Vitalii V. Maksymchuk

Football Neologisms in Slavic Neography (2014-2024)

In contemporary linguistics, internet-based and corpus-driven neography is gradually replacing traditional (classical) neography, while lexicographers increasingly involve ordinary language users in the compilation of dictionaries of neologisms. This development provides grounds for distinguishing between highly regulated, weakly regulated, and spontaneous (unregulated) forms of internet neography. This article analyzes how football neologisms – new lexical items directly associated with football – have been represented in Ukrainian, Polish, Czech, Serbian, and Croatian neography over the past decade (2014-2024), and examines trends in their lexicographic treatment. The study concludes that football-related innovations have received relatively little scholarly attention, primarily due to limitations of the available source base and the criteria used for material selection. Furthermore, the proportion of football neologisms recorded in both print and online dictionaries averages 0,56%.

Keywords

Dictionary; Football Discourse; Football Neologism; Neography; Slavic Languages.